

Sapru A. (2015). Automatic social role recognition and its application in structuring multiparty interactions : Thesis. Lausanne :, EPFL.

Schefflen A. E., Schefflen A. (1972). Body Language and Social Order (Communication and Behavioral Control). New York : Prentice-Hall.

Weber M. (1978). Economy and Society. An Outline of Interpretive Sociology : In 2 vol. / Eds. G. Roth, C. Wittich. Berkeley : Univ. of California Press.

Стаття надійшла до редакції 11.06.2023

УДК [811.161.2+811.581]-115'373.74:398.91:141.112

<https://doi.org/10.24195/2616-5317-2023-36-10>

КОНЦЕПТИ «ЛІВИЙ» І «ПРАВИЙ» В УКРАЇНСЬКИХ І КИТАЙСЬКИХ СТАЛИХ СЛОВОСПОЛУЧЕННЯХ І ПРИСЛІВ'ЯХ

Євгеній М. Степанов

доктор філологічних наук, професор факультету російської мови та літератури
Інституту іноземних мов Хунанського педагогічного університету,

Changsha, Китай

e-mail: stepanov175@163.com

ORCID ID <https://orcid.org/0000-0002-5441-9822>

АНОТАЦІЯ

Метою статті є виявлення когнітивних засад асиметрії використання та сприйняття концептів «лівий» і «правий» українцями та 左 [zuo] і 右 [you] китайцями. Ці концепти функціонують у мовному просторі світу як одна з універсальних бінарних опозицій. Найбільш виразно вона представлена у сталих словосполученнях і пареміях. Зроблено спробу визначити відмінності між українською та китайською мовними картиними світу в ситуаціях присутності цих концептів. Об'єктом вивчення обрано українські сталі словосполучення і паремії із семантично стрижневими словами лівий і правий, а також похідними від них і китайські фразеологізми зі словами 左 і 右. Предметом дослідження є визначення спільних і відмінних рис у сприйнятті китайцями й українцями традиційних у їхніх національних мовних картинах світу поглядів і звичок щодо використання концептів «лівий» і «правий» // 左 і 右. У процесі дослідження було взято процедури методів семантичного, конотативного, фразеологічного, лінгвокультурологічного, концептуального, когнітивного, зіставного та кількісного аналізу, а також описового методу. Результати дослідження: 1) виявлення українських і китайських фразеологічних одиниць, які містять показники концептів «лівий» і «правий» // 左 [zuo] і 右 [you]; 2) їх класифікація за дискурсивним значенням, галуззю функціонування, аксіологічними характеристиками; 3) проведення зіставного аналізу лінгвокультурологічних засад використання відповідної лексики в українській і китайській мовах. Зроблено висновки щодо асиметричності традиційного сприйняття та функціонування концептуальних значень лівого та правого в зіставлених мовах.

Ключові слова: концепт, ліве, праве, стале словосполучення, паремія, українська та китайська мови.

Вступ. Виявлення випадків аксіологічних розбіжностей у міжкультурній комунікації, їх інтерпретація, пошук причин і вироблення коментарів і рекомендацій для тих, хто перебуває або готується до роботи в ситуації міжкультурних відносин, є найважливішим завданням запропонованого дослідження.

Історія проблеми. Поняття «лівий» і «правий» являють одну з універсальних бінарних опозицій, які визнають і використовують люди в усьому світі. Деякі спостереження щодо природних бінарних опозицій можна знайти ще в діалектиці Платона, формальній логіці Аристотеля, у вченнях інших давньогрецьких філософів (Lloyd, 1962). Вчені стверджують, що бінарне сприйняття світу зумовлене фізіологією людини (наявність парних органів — зліва та справа) та хронотопічністю всіх подій, які мають початок і кінець. За зовнішньою симетрією може приховуватися асиметрія, наприклад, правої та лівої півкуль мозку та функцій рук.

Бінарну опозицію «правий / лівий», як і багато інших, досліджують у різних наукових напрямках. У XX–XXI століттях науковці довели, що ці категорії належать до визначальних категорій людської свідомості, утворюючи своєрідну «модель світу», яка допомагає людині сприймати оточення. Про оперування в міфологічній логіці опозиціями «день / ніч», «вгору / вниз», «праворуч / ліворуч» стверджував Клод Леві-Строс (Lévi-Strauss, 1964), показавши, як вони діють в ансамблі, створюючи структури різноманітних міфів, бо складають структуру людського мислення.

Останнім часом бінарна опозиція «праве / ліве» нечасто була об'єктом дослідження в україністиці. Мовознавців і фахівців інших галузей знань, практиків цікавили особливості функціонування цих концептів у мовних світоглядах (Бобух, 2007; Степанов, Ма Синьое, 2020; Степанов, Ма Синьое, 2021), етнокulturі (напр.: Жайворонок, 2006: 477; Сердега, 2014), у складі термінологічних одиниць (напр.: Напрямок крутіння правий [лівий]; Alexander, 2021). Порівняльне вивчення фразеології набуло нині великого значення для дослідників-лінгвістів. Основною метою таких досліджень є виявлення історико-культурних особливостей національних мовних світоглядів і розробка методики включення результатів цих досліджень у мовну та загальногуманітарну підготовку студентів під час вивчення іноземних мов. Утім, когнітивні особливості та культурні конотації сталих

сполучень і паремій, що використовують один або обидва елементи бінарної опозиції «лівий / правий» в українській та 左 [zuǒ] / 右 [yòu] в китайській мовах у зіставному аспекті ніколи не вивчалися. Власне, це й становить **актуальність** нашого дослідження.

Звідси випливають такі **завдання**: 1) класифікувати сталі словосполучення та паремії з ключовими словами «лівий» / «правий» та утвореними від них словами в українській мові та 左 [zuǒ] / 右 [yòu] в китайській мові; 2) дослідити аксіологічні характеристики їхніх значень; 3) провести порівняльний аналіз української і китайської груп фразеологізмів. **Об'єктом** нашого дослідження слугують українські та китайські сталі сполучення і паремії з ключовими словами, відповідно, «лівий» / «правий» та похідними від них і 左 [zuǒ] / 右 [yòu]. **Предметом** дослідження є аналіз асиметричної конотації лівого і правого в українській і китайській мовах. **Методи вивчення матеріалу**: порівняльний, семантичний, конотативний, фразовий, кількісний аналіз.

Виклад основного матеріалу. Шляхом вибірки зі словників ми відібрали 62 китайські та 66 українських фразеологізмів (у широкому розумінні), що містять, відповідно, компоненти 左 [zuǒ] / 右 [yòu] та лівий / правий і похідні. Відібрані одиниці розподілено на декілька груп відповідно до семантичних доміант у китайській та українській лінгвокультурах.

І в китайських, і в українських сталих словосполученнях і пареміях елементи досліджуваної бінарної опозиції можуть передавати як своє пряме азимутальне значення, так і переносні значення, що сформувалися в процесі історичного розвитку народів, їхнього побуту, культури, історії. Аксіологія фразеологізмів із ключовими словами 左 / 右 // лівий / правий спирається на контрастні оцінки схвалення одних і засудження інших, дозволеності одного і заборони (неприпустимості) іншого, поваги до одних і осуду щодо інших.

За дискурсивним значенням і галуззю функціонування виокремлено шість груп:

1. Судження про добро і зло, добре і зле. За визначенням *пра́вий* означає 'чесний', 'справедливий', 'бездоганний' тощо, а *лі́вий* — 'неправильний'. Існують фразеологізми, які містять *лі́вий* і *пра́вий* як символи опозиції неправильного та правильного. Наприклад:

(1) *Лі́ві гроші / доходи* (= нечесні гроші / доходи; доходи, отримані не за правилами, неправильно; з *лі́вих доходів* не платять податки) //

Правильні гроші / доходи (= чесні гроші / доходи; доходи, отримані законно, з яких сплачено податки); **Праві гроші** (= гроші на добру справу). Тут і далі в тексті українські приклади подаються за: (Прислів'я, 2006; Ужченко, Ужченко, 1998; Фразеологічний словник, 1993), тоді як китайські за: (Великий китайський словник; Уень Дуань Чен, 2011).

(2) **Правого** Бог **править** (= Бог веде чесну людину робити правильні речі).

(3) **Наставляти** (*направляти, напучувати*) / **наставити** (*направити, напутити*) **когось на добру (праведну) путь** (*дорогу, стежку*) — корисними порадами, доброзичливими настановами скеровувати чийсь дії в правильному напрямку; відігравати позитивну роль у професійному або моральному становленні когось.

(4) **Пускати наліво** — робити незаконні справи з будь-якими чужими цінностями заради власного збагачення.

(5) **Брати наліво** — 1) красти; 2) пиячити (Хобзей, Сімович, 2009).

(6) **Дістати наліво** — незаконно отримати.

(7) **Ходити наліво** — 1) зраджувати жінці або чоловікові; 2) прогулювати заняття.

2. Оцінка дій і характеристик людини через симетрію / асиметрію її парних органів. Наприклад: **Зробити лівою ногою.** — Про необережність у справах або про неякісну роботу. **Однією лівою** (про руку). — Позитивна оцінка сили людини. **Права рука; праве око** (чире, жарт.). — Найближча комусь, найнадійніша для когось людина у справі, що вимагає пильності, спостережливості, обачності і т. ін. — «головний помічник». **Лівиця (ліва рука) не знає, що робить правиця (права).** — Про суперечливі дії членів однієї родини, різних верств влади, виробничих або навчальних підрозділів, непрофесійну поведінку людини і т. ін. Паремія **Людина без друга — як ліва рука без правої.** — Про те, що людині в житті дуже важко без вірних друзів, з якими можна порадитися і дати слушну пораду, попросити допомоги у скрутній ситуації та надати таку допомогу, коли важко друзям.

3. Людські емоції та поведінка. Наприклад: **Встати на ліву (не на ту) ногу; встати лівою ногою** = перебувати в похмурому, поганому настрої, дратівливому стані. **Як / чого ліва нога захоче** = керується лише своєю примхою; про завзяті дії; буквально: «Чого захоче ліва нога». **Боже правий!** (Вигук або вставна конструкція, які вживають у ситуаціях подиву, переляку, осуду). **Носити (тримати) в лівій кишені (біля сер-**

ця) щось (фото, лист, записку, пасмо волосся) — постійно про когось думати, згадувати, переживати. Сюди ж можна додати фразеологізм **Вивертати / вивернути на ліву сторону** — змушувати когось без приховування зізнатися в усьому.

4. Прикмети, пов'язані з позитивними чи негативними подіями.

В українській культурі зустрічаємо паремії, пов'язані з фізичними діями стосовно концептів **лівий / правий**. Наприклад: **Якщо починаєш надягати сорочку, піджак, куртку, пальто... з лівого рукава, чекай біди.** Інша прикмета: **Є прикмета в перший день весілля класти гроші у взуття: Наречений кладе гроші під ліву та праву н'яти, щоб усе життя ходити по грошах, наречена — тільки під ліву н'яту як талісман, що захищає від тієї, яка хотіла, але не стала нареченою цього хлопця. Ще одна прикмета: хто спіткнеться на праву ногу — на щастя; на ліву — на нещастя.** **Молода дівчина зачепилася за щось правим ліктем — спогад коханця. Куркам дають гречку з правої руки, щоб раніше неслися.**

У більшості прикмет початкова позиція називає те, що належить до правого, а кінцева — до лівого. Наприклад: **Права брова свербить — хвалять, ліва — лають. Праве вухо горить — хвалять, ліве — наплюжять. Свербить ліве око — будуть сльози, праве — зустріч із коханим / коханою або до радості. У правому вусі дзвенить — до добрих новин або до тепла, у лівому — до поганих новин або до холоду.** Тощо.

Варто зазначити, що коли прикмети зорієнтовані на «витончені» частини тіла (руки, вуха, очі, брови), **права**, зазвичай, має позитивні конотації, а **ліва** — негативні. Коли прикметною базою є, так би мовити, «вульгарні» частини тіла, то **ліве**, навпаки, має позитивні конотації, а **праве** — негативні. Наприклад: **Права сідниця свербить — до хвороби і горя, ліва — до багатства, користі.**

5. Закликання, поради, узагальнені формули поведінки. У цій групі **правий // правій** вживають у значеннях 'невинний', 'безвинний', 'справедливий', 'правильний', отже антонімом в опозиції може бути **винний, несправедливий, неправильний**. Таким чином, поняття **правого** стосується все **позитивне**. Наприклад: **Сварка не зробить тебе правим. Якщо ти правий, не потрібно говорити голосно. Мовчанням правим не будеш.**

6. Узагальнені формули оцінки справедливості. Ця група одиниць корелює з першою групою, оскільки завжди спирається на судження про право або зло. **Праве** тут має значення 'правильне', 'праведне',

‘правдиве’. Наприклад: *Напівбо й наліво* — не розбираючись, куди / кому треба (правильно, справедливо) або не треба (неправильно, несправедливо); не вибираючи; усім підряд; на всі боки.

Правий суд кривої справи не виправить, а кривий (суд) — праву перекрутить. Переплутувати (плутати) / переплутати (сплутати) праведне (праве) з грішним — змішувати все хороше й погане; неправильно розуміти що-небудь. *Хто перший, той і правий.*

З наведеного аналізу випливає, що в 73 % українських усталених сполучень і паремій *праве* має позитивні оцінки (48 одиниць із 66), негативні та нейтральні — по 13,5 % випадків (по 9 одиниць із 66). Відповідно, *ліве* має позитивні та нейтральні оцінки по 13,5 % випадків (по 9 одиниць), а негативні — в 73 % випадків (48 одиниць). Цю статистику можна вважати коректною, якщо відсутність у фразеологізмі опозитивного елемента вважати як його вербально не висловлену позицію, бо найчастіше (крім прикмет і поодиноких інших паремій) у висловлюваннях функціонує один із елементів опозиції. Отже, в українській мові *праве* є, здебільшого, символом удачі, а *ліве* — невдачі, поганої прикмети. Ця асиметрія оцінок багато в чому пов'язана з первісними значеннями слів *лівий* (‘кривий, викривлений’) і *правий* (‘прямий’, ‘перший’, ‘хороший’ — лат. *probus*), а також із культовими традиціями слов'ян.

Із 62 вибраних китайських фіксованих словосполучень і паремій, що містять ієрогліфи 左 [zuǒ] / лівий, ліворуч, наліво... і 右 [yòu] / правий, праворуч, направо..., 42 одиниці (68 %) містять обидва поняття, а по одному поняттю: 左 [zuǒ] *ліве* — у 13 одиницях (21 %), а 右 [yòu] *праве* — лише 7 (11 %). Більшість цих сталих сполучень і паремій походять зі стародавніх текстів. Усі вони розподіляються за дискурсивним значенням і галузю функціонування на такі шість груп:

1. Оцінка місцезнаходження людини чи об'єкта за просторовою ознакою. Для одиниць цієї групи фразеологізмів характерні значення лівого та правого напрямів із більш виразною, ніж у звичайних висловлюваннях, емоційністю. Наприклад:

1) 水置座右 [shuǐ zhì zuǒ yòu]. — У Стародавньому Китаї люди клали цінні картини та каліграфію з *правого* боку стільця. Якщо ви помістите 水 [shuǐ] / воду в це місце, це покаже, що ваш розум, як вода, не жадібний і здатний бути задоволеним. Ця паремія вказує на здатність людини бути задоволеною;

2) 错臂左衽 [cuò bì zuǒ rèn]; 披发左衽 [pī fā zuǒ rèn] — ходити з розпущеними волоссям і в одязі, запахнутому на *ліву* сторону (звичай не-китайських племен). 披发 [pī fā] і 左衽 [zuǒ rèn] — це одяг етнічних меншин. Ієрогліф 衽 [rèn] позначає лацкан одягу. У давнину лацкани традиційного китайського одягу розміщували з правого боку, отже, китайці запахували свій одяг на *праву* сторону. Таким чином, 左衽 [zuǒ rèn] (*запахнуті наліво*) за межами Центральних рівнин означає «відсталі» та «нецивілізовані»;

3) 虚左以待 [xū zuǒ yǐ dài] — вказує на те, що потрібно чекати когось із вільним місцем, щоби висловити повагу до гостя. Війна до династії Хань здебільшого велася на колісницях із трьома чоловіками, які стояли боком на колісниці, за винятком колісниці монарха чи головнокомандувача. У їхніх колісницях почесний чоловік був *ліворуч*. Причиною цього було, головним чином, те, що чоловік посередині зазвичай їхав із батоном у *правій* руці, а це викликало деякі занепокоєння чоловіка справа. З іншого боку, *ліва* позиція була відносно спокійною, звідси виник фразеологізм, яким виражалася повага (Zhang Yiran, Stepanov, 2022).

Існують також інші фразеологізми з такими ж сильними емоційними та оцінними конотаціями: 无出其右; 左券之操 (穩操左券、可操左券、如持左券); 江左夷吾, де — 江左 належить до території на схід від річки Янцзи; 夷吾 належить до Гуань Чжуна, мудрого міністра Ци протягом весняного та осіннього періодів, і тепер використовується в переносному значенні для позначення того, хто може допомогти країні, врятувати людей, тобто здійснювати героїчні вчинки тощо.

2. Оцінка людини за її якостями та характеристиками. У цій групі поняття 左 [zuǒ] / лівий та/або 右 [yòu] / правий використовують поряд із прізвиськом або в поєднанні з частиною тіла для позначення людини за властивими їй якостями та характеристиками, станом і стилем дій.. Наприклад:

左家娇女 [zuǒ jiā jiāo nǚ] — красива гарна дівчина.

情同羊左 [qíng tóng yáng zuǒ] (羊左之交) [yáng zuǒ zhī jiāo] — глибока дружба.

左膀右臂 [zuǒ bǎng yòu bì], де 膀 [bǎng] — «плече»; 臂 [bì] — «рука». (*Ліве плече* — *права рука*). Це позитивна оцінка людини за її якостями вправного помічника.

强宗右姓 [qiáng zōng yòu xìng] — Прізвище 右 [yòu] / Ви належите до багатой та впливової родини. *Ліве та праве* в таких одиницях — прізвища.

До цієї групи належать також фразеологізми: 如左右手; 左提右挈 (左挈右提); 左书右息; 左支右调.

3. Оцінка узагальненого значення рівнозначності учасників події та самих подій. Ця група ідіом найчастіше має модель: «左 [zuǒ] А 右 [yòu] В» і передає, здебільшого, значення еквівалентності, яке зводиться до формули «І те, і те...». Значення того і того. *Ліве і праве* в цих ідіомах позбавлені орієнтаційної просторової семантики та вживаються переносно для вираження загального значення. Наприклад: 左邻右舍 [zuǒ lín yòu shè] (左邻右里) [zuǒ lín yòu lǐ] — *Сусіди зліва і справа* — загальне розташування сусідів, але в мові ця ідіома служить метафорою для інших близьких один до одного понять, тобто ця одиниця передає узагальнене значення близькості предметів або людей у просторі.

左旋右抽 [zuǒ xuán yòu chōu] — *ліворуч солдат повертає бойову колісницю, праворуч інший солдат вбиває ворога своїм мечем.* Позначає, що армія сміливо й успішно перемагає ворогів на полі бою.

У китайському мовленні функціують інші фразеологізми, які створено за цією моделлю та передають узагальнене просторове значення з різними оцінками подій: 左冲右突; 左文右武; 左宜右宜; 左宜右有; 左支右拙 (左右枝梧、左支右梧、左支右吾); 左萦右拂; 左推右挡; 左右逢源 (左右逢原); 左顾右盼; 右翦左屠; 左右为难; 左躲右闪; 左对孺子, 右顾稚子; 左耳进, 右耳出; 顾左右而言他 (左言他顾); 左右两难; 不左右袒; 左手画圆, 右手画方.

4. Повторення дій і множинність речей. Ця група сталих словосполучень і паремій також утворена за моделлю: «左 [zuǒ] А 右 [yòu] В», але дещо відрізняється від третьої групи тим, що загальне значення ідіоми — це повторення дії або ряду речей. Наприклад: 左思右想 [zuǒ sī yòu xiǎng] — Роздуми про різні речі, дії, події; продумування кількох варіантів, аспектів. 左图右史 [zuǒ tú yòu shǐ] — у кімнаті багато книг. Існують ще фразеологізми цього ряду: 左拥右抱; 左右开弓; 左史右经; 左来右去; 左顾右盼.

5. Оцінка неправильна. Наприклад: 1) 左道旁门 [zuǒ dào páng mén] (旁门左道 [páng mén zuǒ dào]). — Раніше цим фразеологізмом позначали чаклунство, тепер же ним позначають оцінку неправедного спо-

субу вирішення проблеми. 2) 意见相左 [yì jiàn xiāng zuǒ] — Про тих, чий погляд, думки розходяться. 3) 左建外易 [zuǒ jiàn wài yì] — Про особу, яка обманним і незаконним шляхом встановлює свою владу, змінює закони держави (як правило, на гірші).

6. Закликання, поради, узагальнені формули поведінки. Як і в українській мові, в китайській також наявні паремії, що містять слова 左 [zuǒ] та 右 [yòu] (*ліворуч і праворуч*) або їхні синоніми для виявлення оцінок у вигляді прикмет, порад, узагальнених формул поведінки. Однак таких китайських паремій значно менше, ніж українських. Емоційні конотації також очевидні. Наприклад: 左手不托右手 [zuǒ shǒu bù tuō yòu shǒu] — тримайте свої гроші при собі та не довіряйте їх близьким людям. 左眼跳财 [zuǒ yǎn tiào cái], 右眼跳灾 [yòu yǎn tiào zāi] — *ліве* око смикається від багатства, *праве* око — від біди.

Висновки. Таким чином, у результаті проведеного дослідження зі словників було відібрано 62 китайські та 66 українських сталих словосполучень і паремій. Виявлено когнітивну асиметрію функціонування та сприйняття концептів 左 [zuǒ] / *лівий* та 右 [yòu] / *правий* у китайській та українській картинах світу. Асиметрія виявляється не лише в структурі одиниць і ступені участі в них експонента одного чи обох концептів, а й в оцінних характеристиках якостей, вчинків, суджень, емоцій, переконань людини, її участі в тій чи тій події, перебування в певному місці, її соціального стану. Крім того, існують як спільні, так і відмінні галузі людського буття, в яких відбувається оцінка *правого* і *лівого*.

В українській мові концептуальна бінарна опозиція «лівий / правий» у фразеологізмах співвідноситься з концептуальною бінарною опозицією зла і добра. У своїй картині світу українці асоціюють *праве* з ідеєю удачі, правильності, а *ліве* — з невдачею, помилкою, чимось поганим. У релігійній свідомості українців за правим плечем стоїть добрий дух-охоронець, а за лівим — злий дух. 73 % оцінок всього, що в українських фразеологізмах асоціюється з лівим, має негативні оцінки, із правим — позитивні. По 13,5 % — нейтральних оцінок та для *лівого* — позитивних, для *правого* — негативних.

У китайській мові концептуальна бінарна опозиція 左 / 右 наявна одночасно в межах 49 % фразеологічних одиниць, виконуючи функцію об'єднання протилежностей. У китайській МКС 右 (правий) оцінюється позитивно, а 左 (лівий) — негативно, якщо вони характе-

ризують те, що стосується адміністративного, офіційного, соціально-статусного дискурсу, царини літератури та мистецтва, деяких інших галузей. Якщо оцінюють те, що належить до військового або транспортно-спортивного дискурсу, то *ліве* використовують для позитивної оцінки, а *праве* — для негативної.

ЛІТЕРАТУРА

- Бобух Н. М. Атрибутивна антонімічна парадигма ЛІВИЙ — ПРАВИЙ у віршованих текстах (на матеріалі української і болгарської поезії). *Сучасні дослідження з іноземної філології*: зб. наук. праць. Ужгород : УНУ, 2007. С. 13–19.
- Жайворонко В. В. Знаки української етнокультури : Словник-довідник. К. : Довіра, 2006. 703 с.
- Напрямок крутіння правий [лівий]. Державні будівельні норми України. URL : https://dbn.co.ua/blog/naprjamok_krutinnja_pravij_livij/2016-11-22-1517/ (дата звернення 19.03.2023).
- Прислів'я. Прикмети та повір'я українського народу / [укл. Н. Кусайкіна]. Харків : ВД Школа, 2006. 112 с.
- Сердега Р. Л. Опозиція «лівий / правий» в українських народних повір'ях. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Філологія*. 2014. № 1107. Вип. 70. С. 41–44. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhIFL_2014_1107_70_10/ (дата звернення: 16.02.2023).
- Степанов Є. М., Ма Синьюе. Російська та китайська «гардеробна» фразеологія: лінгвокультурологічний і зіставний аспекти. *Мова*. 2020. № 34. С. 67–75.
- Степанов Є. М., Ма Синьюе. Лінгвокультурна своєрідність російських і китайських фразеологізмів із прагматонімами. *Мова*. 2021. № 36. С. 22–28.
- Ужченко В. Д., Ужченко Д. В. Фразеологічний словник української мови. К. : Освіта, 1998. 224 с. URL : <https://docplayer.net/64934928-Frazeologichniy-slovník-ukrayinskoj-movi.html/> (дата звернення: 17.02.2023 та ін.).
- Фразеологічний словник української мови / [укл. В. М. Білоноженко та ін.] : у 2-х кн. К. : Наукова думка, 1993. Кн. 1–2.
- Фразеологічний словник української мови онлайн. URL : <https://123.slovaronline.com/?usclid=lkkuх9t7lm238572311/> (дата звернення : 17.02.2023 та ін.).
- Хобзей Н., Сімович К., Ястремська Т., Дидик-Меуш Г. Лексикон львівський : по-важно і на жарг. Львів : Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2009. 672 с.
- Alexander R. Різниця між правим і лівим крилом. *Strephonsays* : website. 2021. URL : <https://uk.strephonsays.com/right-wing-and-vs-left-wing-13222/> (дата звернення: 19.02.2023).
- Lévi-Strauss C. *Mythologiques : le cru et le cuit*. Paris : Édition Plon, 1964. 402 p.
- Lloyd G. E. R. Right and Left in Greek Philosophy. *The Journal of Hellenic Studies*. 1962. Vol. 82. P. 56–66. URL : <https://www.jstor.org/stable/628543/> (дата звернення: 18.03.2023).
- Zhang Yiran, Stepanov Ie. N. Axiological characteristics of the left and right in Russian and Chinese fixed word-combinations and paroemias. *Мова*. 2022. № 38. С. 69–76.

汉语大辞典 [Великий китайський словник онлайн]. URL : <http://www.hydc.com/> (дата звернення: 15.02.2023 та ін.).

温端政 中国谚语大辞典 上海辞书出版社 2011年. 1371 页. [Уень Дуань Чен. Великий словник китайських прислів'їв. Шанхай : Шанхайське словникове видавництво, 2011. 1371 с.]

THE CONCEPTS OF «LEFT» AND «RIGHT» IN UKRAINIAN AND CHINESE FIXED PHRASES AND PROVERBS

Ievgenii N. Stepanov

Grand Ph.D. in Philological Sciences, Full Professor, Professor of the Russian Department, Institute of Foreign Languages, Hunan Normal University, Changsha, China

e-mail: stepanov175@163.com

ORCID ID <https://orcid.org/0000-0002-5441-9822>

SUMMARY

The purpose of the article is to identify the cognitive bases of asymmetry in the use and perception of the concepts «left» and «right» // 左 [zuǒ] and 右 [yòu] by Ukrainians and Chinese. These concepts function in the linguistic space of the world as one of the universal binary oppositions. This is most clearly expressed in constant word combinations and paremias. An attempt was made to determine the differences between the Ukrainian and Chinese language worldviews in situations where these concepts are present. Ukrainian and Chinese fixed word combinations and paremias with the semantically core words left and right // 左 and 右 were chosen as the object of study. The subject of the research is the identification of common and distinctive features in the perception of the Chinese and Ukrainians of the views and habits of using the concepts of «left» and «right» traditional in their national language worldviews. The procedures of semantic, connotative, phraseological, linguocultural, conceptual, cognitive, comparative and quantitative analysis, as well as the descriptive method, were used in the research process. The results of the research were the identification of selected Ukrainian and Chinese phraseological units that contain indicators of the concepts «left» and «right» // 左 [zuǒ] and 右 [yòu], their classification by discursive meaning, sphere of functioning, axiological characteristics, and a comparative analysis of the linguistic and cultural principles of use in the Ukrainian and Chinese languages was carried out. Conclusions are made regarding the asymmetry of the traditional perception and functioning of the conceptual meanings of left and right in compared languages.

Key words: concept, left, right, fixed phrase, paremia, Ukrainian and Chinese languages.

REFERENCES

- Bobukh N. M. (2007). Atrybutyva antonimichna paradygma LIVY — PRAVY u virshovanykh tekstakh (na materialy ukrayins'koyi i bolgars'koyi poeziyi) [Attributive Antonymous Paradigm LEFT — RIGHT in Poetic Texts (on the Material of Ukrainian and Bulgarian Poetry)]. *Modern Studies on Foreign Philology*. Uzhgorod : UNU, pp. 13–19 [in Ukrainian].
- Zhayvoronok V. V. (2006). Znaky ukrayins'koyi etnokul'tury : Slovnyk-Dovidnyk [Signs of Ukrainian Ethnoculture: Dictionary]. K. : Dovira [in Ukrainian].
- Napr'amok krutinn'a pravyy [livyy] [Direction of Twisting right [left]]. URL : https://dbn.co.ua/blog/naprijamok_krutinnja_pravij_livij/2016-11-22-1517/ (19.03.2023) [in Ukrainian].
- Pryslivyya (2006). Prykmyty ta poviryta ukrayins'kogo narodu [Proverbs. Omens and Beliefs of Ukrainian People]. Kharkiv : VD Shkola [in Ukrainian].
- Serdega R. L. (2014). Opozytsiya «livy / pravyy» v ukrayins'kykh narodnykh poviryakh [Opposition «left / right» in Ukrainian Folk Beliefs]. *Bulletin of Kharkov National University named after V. N. Karazin. Philology*. 2014. № 1107. Vol. 70, pp. 41–44. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhfIL_2014_1107_70_10/ (16.02.2023) [in Ukrainian].
- Stepanov Ye. M., Ma Sin'yue (2020). Rosiys'ka ta kytays'ka «garderobna»: lingvokul'turologichny i zistavny aspekty [Russian and Chinese “Garment” phraseology : linguocultural and comparative aspects]. *Mova [Language]*. 2020. № 34, pp. 67–75 [in Ukrainian].
- Stepanov Ye. M., Ma Sin'yue (2021). Lingvokul'turna svoyeridnist' rosiys'kykh i kytays'kykh frazeologizmiv iz pragmatonimamy [Lingua-cultural originality of Russian and Chinese idioms with pragmatonyms]. *Mova [Language]*. № 36, pp. 22–28 [in Ukrainian].
- Uzhchenko V. D., Uzhchenko D. V. (1998). Frazeologichyi slovnyk ukrayins'koyi movy [A Phraseological Dictionary of Ukrainian]. K. : Osvita, 1998. URL : <https://docplayer.net/64934928-Frazeologichniy-slovník-ukrayinskoyi-movi.html/> (17.02.2023) [in Ukrainian].
- A Phraseological Dictionary of Ukrainian (1993). Ed. by V. M. Bilonozhenko ect. In two volumes. K. : Naukova dumka [in Ukrainian].
- A Phraseological Dictionary of Ukrainian (2023). Online. URL : <https://123.slovaronline.com/?ysclid=lkkyx9t7lm238572311/> (17.02.2023) [in Ukrainian].
- Khobzey N., Simovych K., Yastrems'ka T., Dydyk-Meľ G. (2009). Lviv Lexicon. Lviv : Institute of Ukrainian Studies named after I. Kryp'yakevich NASU [in Ukrainian].
- Alexander R. (2021). Riznyts'a mizh pravym i livym krylom [A Difference Between the Right and Left Wings]. *Strephonsays : website*. URL : <https://uk.strephonsays.com/right-wing-and-vs-left-wing-13222/> (19.02.2023) [in Ukrainian].
- Lévi-Strauss C. (1964). *Mythologiques : le cru et le cuit*. Paris : Édition Plon [in French].
- Lloyd G. E. R. (1962). Right and Left in Greek Philosophy. *The Journal of Hellenic Studies*. Vol. 82, pp. 56–66. URL : <https://www.jstor.org/stable/628543/> (18.03.2023).
- Zhang Yiran, Stepanov Ie. N. (2022). Axiological characteristics of the left and right in Russian and Chinese fixed word-combinations and paroemias. *Mova [Language]*. № 38, pp. 69–76.
- A Big Chinese Dictionary (2023). Online Version. URL : <http://www.hydc.com/> (15.02.2023) [in Chinese].
- Uen' Duan' Chen (2011). *A Big Dictionary of Chinese Sayings*. Shainghai : Shainghai Dictionary Publishing House [in Chinese].

Стаття надійшла до редакції 09.06.2023

УДК [811.161.1+811.612.91]-115'221.2:7.017.4
<https://doi.org/10.24195/2616-5317-2023-36-11>

ЗІСТАВНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЛЕКСИЧНИХ КОЛОРАТИВІВ ЯК МАРКЕРІВ МІМІКИ ПЕРСОНАЖІВ У РОСІЙСЬКОМУ ТА В'ЄТНАМСЬКОМУ ХУДОЖНЬОМУ МОВЛЕННІ

ЧАН Тхі Суєн

аспірантка кафедри загального та слов'янського мовознавства Одеського національного університету імені І. І. Мечникова,
Одеса, Україна
e-mail: tranhixuyen12sls@gmail.com
ORCID ID <https://orcid.org/0000-0003-0530-2668>

АНОТАЦІЯ

Метою цієї наукової розвідки є визначення ролі колоративів у розкритті емоційної поведінки персонажів романів Ф. М. Достоєвського «Ідіот» і М. Горького «Мати». У цих текстах широко представлені різноманітні емоційні ситуації, описано вербальну та невербальну емоційну поведінку людини, способи, засоби та шляхи емоційної комунікації за допомогою колоративів в описі міміки персонажів. Об'єкт вивчення — колоративи обличчя, за допомогою яких автори виражають певні емоційні реакції персонажів у російських оригінальних текстах зазначених романів, а перекладачі цих романів в'єтнамською мовою дають в'єтнамські відповідники таких колоративів. Предмет дослідження — спільні риси та особливості передачі емоційного стану художніх персонажів у російській та в'єтнамській лінгвокультурах за допомогою колоративів обличчя. Застосовано методи зіставного, семантичного, когнітивного, лінгвокультурологічного, паравербального аналізу, описовий метод. Результатом текстологічного аналізу стало виявлення 11 кольоролексем, які називають основні частини колірної спектру шкіри обличчя в ситуаціях, коли автор передає емоційний стан або емоційні реакції персонажів. Висновки: колоративи, які представляють обличчя людини, дають змогу передавати різну інформацію про її емоції, психічний стан, почуття, стан здоров'я. Більшість коло-